

Zaspal bi tudi jaz za vedno,
Tomaž Bizilj.
A preden zapuščeno umrem in bedno,
rad videl bi, da vsi ljudje za vedno
na zemlji najdejo svoj zadnji cilj:
takrat živeti spet bo vredno,
Tomaž Bizilj.

A. S. Puškin (1799 — 1837)

A. V.

9. II. 1937. bo preteklo sto let, odkar je tragično završil svoje življenje veliki ruski poet, A. S. Puškin. Njegov pomen daleč presega meje naroda, ki mu je pel, in ki se danes pripravlja proslaviti njegovo stoletnico kar najbolj svečano in dostojno, na način, kot le redko proslavljajo narodi svoje genije. Njegov pomen je ogromen v prvi vrsti za slovanske narode, ki so preživeli vsi v večji ali manjši meri svojo kulturno pomlad prav v tisti dobi in ki so porodili v njej celo vrsto velikih duhov, sorodnih si v čustvih, mislih in stremljenjih; največji izmed njih so gotovo poetje Puškin, Lermontov, Mickiewicz, Kollár in — naš Prešeren. To pomlad so drugi narodi preživeli že prej, zato nimajo pri njih veliki duhovi, ki so jih porodile ista doba in sorodne socialne in kulturne razmere, tistega epohalnega pomena, kot ga imajo le-ti za naše narode. Zato pomeni tudi romanticizem za Slovane nekaj bistveno drugega kot romanticizem pri drugih evropskih narodih, kjer se štejejo med romantike tako Chateaubriand, J. de Maistre, Leopardi, Schlegel, kakor Byron, Heine, V. Hugo in G. Sand. Je to predvsem gibanje narodnega prebujenja, ki ustreza vstopu novih, mladih sil na zgodovinsko prizorišče pri narodih, ki jih je dotlej zagrinjal mrak reakcije in suženjstva, dočim je pri drugih narodih romanticizem neredko izraz duhovnih stremljenj, ki so ustrezala prav tej reakciji. V tem smislu moremo torej govoriti o nekem posebnem slovanskem romanticizmu kot glasniku slovanskega preporoda, kot predhodniku prebujenja slovanskih narodov, t. j. zlasti širokih ljudskih množic teh narodov k samostojnemu družbenemu, političnemu in kulturnemu življenju. V tem pogledu je ta romanticizem gotovo eden izmed najmarkantnejših pojavov v zgodovini vsega človeštva.

To moramo poudariti posebno še danes, ko so na delu sile, ki hočejo uničiti vse, kar so ustvarili največji človeški duhovi vseh narodov v teku zadnjih dveh stoletij, ki napovedujejo boj vsem socialnim, političnim in kulturnim pridobitvam, katere so si priborili narodi v težkih krčih socialnih gibanj in revolucij, in ki so zapisale na svojo zastavo poleg vseh mogočih

gesel obskurantizma in reakcije tudi — smrt slovanstvu. Zato ima danes stoletnica smrti velikega ruskega poeta za nas še poseben pomen, pomen bojne manifestacije.

* * *

Rusija prvih treh desetletij XIX. stoletja je bila v vseh pogledih dežela na velikem zgodovinskem razpotju. Po dobi velikih preobrazb, ki jih je zamislil Peter I. in ki so bile izvedene le napol, je razvoj Rusije nekako obtičal v okviru nekoliko „prosvetljenega“ vojaško-birokratičnega absolutizma, ki je slonel na nerazvitosti gospodarstva in na tlačanskih odnosih, ki so imeli često še bolj ali manj nedotaknjen patriarhalni značaj. Katarina II. je še koketirala s svobodomiselnimi idejami francoskih enciklopedistov in je pospeševala kulturni razvoj v gornjih gospodujočih plasteh, toda kmalu, ko so potrkali na duri kmečki upori v deželi (Pugačev) in ko se je na Francoskem odigrala velika revolucija, je ta absolutizem začel izgubljeni svoje „prosvetljene“ poteze. Tedaj so se tudi začela prva preganjanja svobodomiselnih duhov (Radiščev, Novikov). Ali to ni zajezilo razširjanja naprednih idej med vedno širšimi krogi prosvetljenega plemstva, zlasti med mladino, z mišljenjem, ki je ruske patriarhalne tradicije čudovito lahko družilo z najbolj svobodomiselnimi zaključki evropskega duha in vplivi francoske revolucije. Naraščala je težnja po reformah v državi, ki naj bi odprla Rusiji pot svobode in napredka. Napoleonske vojne so ta stremljenja znatno ojačile in zdelo se je, da bo Rusija res sposobna izvesti s širokimi reformami od zgoraj to, kar sta Anglija in Francija dosegli s krvavimi revolucijami od spodaj. Mladi Aleksander I. se je sam spočetka kazal dovzetnega za reforme, ki jih je predlagal dalekovidni Speranski in med katerimi je figurirala tudi odprava tlačanstva; toda slednjič so vendarle zmagali razredni interesi najbolj reakcionarnih krogov plemstva in vojaščine. Speranski je bil odslovljen in izgnan in na njegovo mesto je prišel glasnik najbolj črne reakcije in politike knuta, general Arakčejev, ki ga karakterizira Puškin:

poln maščevanja, poln strasti
brez uma, čustev, brez časti.

Svobodomiselna mladina je krenila sedaj na pot zarotništva in vstaje in tako je nastalo znamenito gibanje dekabristov, ki so se mu posvetili ljudje kot Pestelj, Rilejev, Muravjev-Apostol, Bestužev-Rjumin, Kakovskij, Odojevskij, Trubeckoj, Volkonskij in cela vrsta drugih, ki so se proslavili s svojim mučeništvom pred vso bogato zgodovino ruskega revolucionarnega gibanja. Pokret je bil organiziran v dveh širokih organizacijah, v „Severnem društvu“ in južni „Zvezi združenih Slovanov“, ki sta bili razširjeni predvsem v krogih mlajših oficirjev. Toda gibanje je ostalo omejeno na to mladino, socialno-politične razmere v deželi so ostale še vedno nerazvite,

kot so bile, široke ljudske množice še niso bile prebujene. In ko je decembra 1825 izbruhnila ob smrti Aleksandra I. v Petrogradu vstaja dekabristov, je ostala omejena na del vojske in so jo kmalu zadušili. Zavladal je Nikolaj I. in Rusija je postala sedaj za dolga desetletja ne le dežela tlačanskega absolutizma, vojaške palice in kulturnega mračnjaštva, ampak tudi glavni steber evropske reakcije. Svobodna misel je bila izven zakona in se je le polagoma zopet užigala v tajnih krožkih in revolucionarnih društvih poznejših generacij.

Puškin je bil skoz in skoz otrok zgoraj orisane dobe. Njegova otroška leta so potekala pod vtisom velikih viharjev, ki so pretresali tedaj vso Evropo in zanašali tudi v Rusijo nove, sveže sape. Patriotični zanos vojne z Napoleonom izzove v mladem dečku, rojenem pesniku — Puškin je pesnil, ko mu je bilo komaj deset let — navdušene patriotične verze. Hkrati pa se je žejen opajal razen nad poezijo antičnih klasikov in proizvodi domače literature, predvsem nad nauki francoskih mislecev.

Zaprem se v kabinet,
tam ni mi dolgčas s sabo
in včasi ves ta svet
izgine mi v pozabo.

V omari so Voltaire
Vergilij, Taso in Homer,
potem Deržavin
in čustveni Horacij,
tu Ozerov, Racine,
Rousseau in Karamzin,
tam velikan Molière,
Fon Vizin in Knjažnin.

Pozneje se tem vplivom pridružuje vpliv velikega arbitra duhov, svobodoljubnega Byrona. S tem je bil njegov miselni razvoj tudi že zelo zgodaj zaključen: pesnik si svojega svetovnega nazora ni priboril v notranjih bojih in iskanjih, ampak si je prisvojil pač tisti krog idej, ki mu je bil najbližji že po vzgoji in ki je najbolj ustrezal njegovi naravi, značaju in temperamentu. To, kar je za poznejše velike duhove v Rusiji pomenilo problem in neredko tvorilo osnovno vsebino njihovega notranjega življenja, je Puškinu bilo jasno od vsega začetka; in tudi to ima svoje globoke socialne korenine: razred aristokracije iz katerega je Puškin izšel, je bil v tem času še na vrhuncu svojih življenjskih sil in sposobnosti in je v svojem najboljšem delu bil dovzeten za napredne ideje, zdrave misli in visoka čustva. Rekli smo že, da je tedanja mladina umela združevati ruske patri-

arhalne tradicije z najbolj svobodomiselnimi zaključki evropskega duha in v tem pogledu je Puškin gotovo tipičen predstavnik te mladine.

Tesno je povezan s to mladino, s katero deli tudi politična stremjenja. Kmalu postane skupaj z Rilejevim najbolj priljubljen poet — tribun dekabrističnega pokreta. Plamteči verzi obeh poetov se širijo podtalno iz rok v roke in navdušujejo mlade bojevnike. Tako piše Puškin 1817. strastno odo „Svoboda“:

Otroci vetrnih usod,
Tirani ljudstev, trepetajte!
A vi pogumno poslušajte,
vstanite, sužnjev padlih rod!

1818. piše svoje krasne verze „Čaadajevu“:

Drug, veruj mi, da še prišla
bo zarja sreče, zmagoslavja;
Rusija vzdrami se iz sna
in v ruševine bo samodržavja
uklesal svet i naju dva.

Za svojo svobodomiselno poezijo trpi preganjanje, izženejo ga na jug, kjer si le še bolj obogati svojo ustvarjajočo fantazijo, obenem pa se poglobi v opazovanje narave in življenja. Tu piše celo vrsto pesnitev, med katerimi sta pač najznačilnejši kot izraz njegovega svobodoljubnega duha „Kavkaški jetnik“ in „Cigani“. Ko je izbruhnila ustaja dekabristov, je bil pesnik v izgnanstvu, čemur se ima tudi zahvaliti, da ga ni doletela usoda mnogih izmed njegovih najbližjih prijateljev, med katerimi je Rilejev končal na vešalih, cela vrsta drugih pa bila odpravljena na jetniška dela v Sibirijo. Le-tem piše 1827. svojo znamenito poslanico „V Sibirijo“:

Niso zaman vse te željé,
Vaš bridki trud, visoke misli —
Saj pride žalneleni čas,
Okovi težki se zdrobe,
Temnice odpro se in svoboda
pred vhodom sprejme vas
in bratje meč vam izročé.

Po ponesrečeni vstaji dekabristov se pesnik na zunaj pomiri z absolutističnim režimom Nikolaja I., kar je deloma rezultat opazovanja, življenja in razmer, ki ga prepričuje o tem, da ni še prišel čas ostvaritve njegovih stremljenj, deloma posledica iluzij, da se more car še postaviti po robu reakcionarjem in obskurantom, ki ga obkrožajo, ter povesti Rusijo na pot svobode in napredka. Mnogi izmed njegovih prijateljev zamerijo poetu to

politično orientacijo, posebno za časa poljske vstaje 1830., ko pesnik proslavlja zmago ruskega orožja in — razžaljen v svojih narodnih čustvih zaradi kampanje, ki se vodi proti Rusiji v zapadno-evropskih državah — piše svojo znamenito poslanico „Klevetnikom Rusije“. S Puškinom prelomi sedaj Mickiewicz, pesnik boja za poljsko svobodo, ki so ga z njim nekoč družile tesne vezi enakih stremljenj in osebnega prijateljstva, in celo v daljni Sibiriji kritizira njegovo ravnanje bližnji njegov prijatelj iz mladostnih let, poet — dekabrist Odojevskij.

Toda videti v tem kak globok preokret v mišljenju in čustvih poeta, vendar-le ni mogoče. Puškin se v svojih političnih stremljenjih tudi prej ni dvignil nad konstitucionalizem liberalnega aristokrata, neglede na bojni duh, ki ga je preveval. Tako proslavlja na pr. v svoji visoki pesmi „André Chénier“ predvsem prvo dobo francoske revolucije, dobo strmoglavljenja tiranstva, uničenja privilegijev in proglačitve enakopravnosti stanov. Tuj mu je duh plebejskega jakobinizma, v katerem ne vidi drugega, kot novo tiranstvo. Poleg tega je bil Puškin vedno globok nacionalist in patriot, ki mu je slava domovine in ruskega orožja pomenjala zelo veliko, neglede na to, da je sovražil absolutistični jarem do skrajnosti; še več, njegov patriotizem je bil, ki mu je vzbujal čustvo sramote in užaljenosti spričo razmer, ki so vladale v Rusiji, da je izrekel nekoč celo besede, da se sramuje biti Rus. Patriotizem mu je narekoval na pr. trpke verze o Čaadajevu: „On v Rimu bil bi Brut, v Atenah Perikles, — A tukaj je — huzarski oficir“. Puškin je pač bil in ostal — kot so bili v ostalem tudi dekabristi — tudi v političnem pogledu sin svojega razreda, čeprav je poosebljal najboljše in najprogresivnejše, kar je v tem razredu bilo. Kar se tiče iluzij glede Nikolaja I., ne smemo pozabiti, da je nad 20 let pozneje celo sam Bakunin prav tako zapadel slični iluziji glede možnosti, da se car še osvobodi vpliva svoje okolice in se postavi na čelo boju za svobodo! Puškin ostaja torej tudi dalje glasnik istih idej človečanstva, prosvete in svobode, kot je bil poprej in to je tudi sam poudaril še l. 1828. v svoji poslanici „Tovariši“:

Ne, jaz ne plazim se pred njim,
Pred carjem o svobodnih pevam,
Jaz čustva smelo razodevam
In z glasom srca govorim.
Ne, bratje, ne, lizun je zvit,
On pravi: Zaničuj ta rod,
Zatiraj nežni glas prirode!
On pravi: Prosvetljenja plod
Je duh upora in zablode!
Gorje deželi, kjer samo

Lizun svetuje poniglavo,
A pevec, ki ga izbralo je nebo,
Molči in tih poveša glavo.

Pesnikovo ustvarjanje gre med tem vedno bolj v širino in globino, drugo za drugim nastajajo njegova najbolj popolna dela „Evgenij Onjegin“, „Boris Godunov“, cela vrsta poem in povesti, kakor „Poltava“ in „Kapitanova hči“. Ta dela so plod globokega in vsestranskega opazovanja življenja in ljudi, pa tudi preučevanja domače zgodovine, v kateri se obrača njegova pozornost v prvi vrsti na dobo „homatij“, Peter I., pugačevska ustaja. V vseh teh delih se kaže svež realistični duh, ki zmaguje nad mladostno romantiko in ki veže Puškina s poznejšimi velikimi pisatelji ruske literature, kar je poudaril že Belinskij: „Ne glede na to, da je v prvih pesnitvah Puškinovih prevladoval idealni in lirični značaj, so že proniknili vanje elementi realnega življenja, kar dokazuje pogum, da je uvedel v svoje pesnitve — ne klasične italijanske in španske razbojnike, ampak čisto ruske... ter predočil, kako eden izmed njih... govori o knutu in o groznih krvnikih... Toda v „Evgeniju Onjeginu“ so se ideali še bolj umaknili stvarnosti, ali pa se je prvo in drugo vsaj tako strnilo v nekaj novega, srednjega med tem in onim, da moramo opravičeno smatrati to pesnitev za proizvod, ki je postavil temelj poeziji naše dobe. Tu se prirodnost pojavlja — ne kot satira, ne kot komizem, marveč kot pravilna reprodukcija stvarnosti z vsem njenim dobrim in zlom, z vsemi njenimi življenjskimi dogodki. V njih, posebno v „Onjeginu“ prihaja poleg tega, do najpopolnejšega izraza tisti duh življenjskega optimizma, prirodnosti, preprostosti, neposrednosti, jasnosti, vedrosti in šegavosti, ki ga je polna večina njegovih proizvodov, ki privlačujejo čitatelja prav z isto silo danes kot pred sto leti in ki približuje Puškina vedno širšim ljudskim množicam v današnji Rusiji. V tem je Puškin poet, kot jih malo pozna svetovna literatura: nadkriljuje ga mogoče le še Goethe, ki pa ni tako preprost in je preveč mislec, da bi mogel postati tako priljubljen pri najširših množicah, kot je Puškin.

Puškinova poezija, posebno njegova lirika, pozna sicer tudi razpoloženja notranjega nemira, zlih slutenj, dvomov in razočaranj. Kako lahko bi rekli, da prešernovsko zvene na pr. sledeči njegovi verzi (1828):

Dar neprošeni, slučajni,
Kaj si mi življenje dano?
In zakaj po usodi tajni
Si za smrt zaznamovano?
Kdo s sovražno je oblastjo
Iz nebitja me pozval,
Dušo mi napolnil s strastjo,

Um mi z dvomom otroval?
Širni svet leži pred mano,
Srce prazno, prazen um,
Žge me z muko neprestano
pustega življenja šum.

Toda to so še prehodna razpoloženja, nad katerimi vedno zopet zmaga pesnikova vedrost in njegov življenjski optimizem. Šele v poznejših letih postanejo ta razpoloženja vedno bolj pogosta.

To ima svoj vzrok v tem, da so mu ta leta bile pomračile nerazumevanje in javne mržnje, ki je Puškin naletel nanje v gospodujočih reakcionarnih krogih nikolajevske Rusije. Pesnika šikanirajo na vse mogoče načine. Tudi potem, ko se je izjavil lojalnega, so ga često preganjali in je imel stalno opraviti s cenzuro. Omenjamo le preganjanja s strani državnih in cerkvenih oblasti, ki mu jih je nakopala njegova poema „Gabrielijada“, hudomušna parodija na kristjansko legendo o brezmadežnem spočetju, napisana anonimno že v prejšnjih letih. Te šikane, ki postajajo vedno bolj pogoste in vedno bolj zlobne, mu bolj in bolj grenijo življenje. Zopet in zopet vzplapolata v poetu prejšnji mladostni ogenj in bojni duh, pesnik se skuša iztrgati iz svoje okolice, odpravi se na potovanja, išče miru v samoti vaškega življenja, toda priklenjen je, ne glede na vse, vendar-le k tej isti okolici, posebno radi svojega zakona z aristokratsko lepoticco iz velikega sveta, ki vsa živi v plesih, zabavah, koketeriji in razkošju dvornega življenja. V njegovo liriki iz poslednjih let se radi tega vedno bolj pogosto oglašajo odmevi resignacije.

Vendar tudi sedaj ga ne zapušča optimizem, vera v bodočnost, prepričanje, da bo potomstvo doseglo ostvaritev njegovih idealov, ponos in zavest, da je ustvaril s svojim delom zaklad, ki ga bo dvignil nekoč osvobojeni narod. Kako proroško zvene prelepi verzi njegovega „Spomenika“ (1836):

Ne, ves že ne umrem —
Po vsej Rusiji širni pojde sluh o meni,
Imenoval me bo vsak rod, ki biva v njej:
Ponosni vnuk Slovanov, Fin in neudomačeni
Tunguz, Kalmik v stepah brez mej.
In ljudstva dolgo še me bodo spoštovale,
Ker z liro svojo dobra čustva sem budil,
Ker v svoj okrutni vek svobodo sem slavil
In prosil milosti za pale.

Ti verzi so obenem tudi njegova pesniška oporoča, kajti vedno bolj se zaganja vanj pobesnena politična in kulturna reakcija, kot žrtev katere tudi kmalu nato pade.

Danes je že gotovo, da je padel Puškin prav kot žrtev te reakcije, da je bil usodni dvoboj delo rafinirane provokacije temnih sil, ki jim je bil visoki, svobodni duh velikega poeta trn v peti. Dejstvo je, da je tudi že tedanja napredna mladina prav tako ocenila njegovo tragično smrt, o čemer pričajo plamteči verzi, ki so se izvili tedaj iz prsi mlademu Lermontovu:

Vi, ki v lačni tolpi zgneteni krog trona,
Svobode, slave, genija krvniki vi,
Ki v senco se zatekate zakona,
Pred vami sodba in pravica — vse molči.
O, vi ne izmijete s krvjo vso svojo črno
Pravične pesnika krvi.

Puškinova poezija je doživela v teku stoletja, ki je preteklo po smrti poeta, mnogo peripetij. Ko so napredne duhove poznejših generacij začeli zanimati predvsem filozofski, znanstveni in novi socialno—politični problemi, je bil Puškin potisnjen v ozadje. Tako je na pr. Belinskij, ki je bil sicer globok poznavalec in navdušen ljubitelj Puškina, smatral njegovega duha za preživelega že v 40-tih letih preteklega stoletja: „Kolikor so se porajale v družbi nove potrebe, kolikor se je menjal značaj same družbe in so njen razum obvladovale nove misli, njeno srce pa vznemirjale nove bridkosti in nove nade, porojene iz celokupnosti vseh dejstev njenega življenja, ki se je jelo živahneje gibati, — so začeli ljudje čutiti, da je bil Puškin, ki ne izgublja svojega pomena kot velik pesnik v sedanosti in niti v bodočnosti, — vendar-le pesnik svoje dobe, svoje epohe, in da je ta doba že prešla, da je to epoho nadomestila druga, ki ima že druge težnje, misli in potrebe“. „Duh analize, neukrotljiva težnja raziskavanja, strastno mišljenje, polno ljubezni in sovraštva, postaja sedaj življenje vsake prave poezije. V tem je tudi čas prehitel Puškinovo poezijo in odvez večjemu delu njegovih proizvodov tisti življenjski interes, ki je mogoč le kot odgovor, ki zadovoljuje pereča, bolesta vprašanja sodobnosti“. Zato je v 50. letih vsa literarna in kulturna reakcija zapisala ime Puškina na svojo zastavo, kar je bilo za znamenitega revolucionarnega ideologa in literarnega kritika Pisareva povod, da je Puškinovo poezijo naravnost raztrgal. Tako je bil Puškin za dolgo dobo kanoniziran kot poet reakcije, kot predstavitelj ničemurnega artizma in formalizma proti idejni in socialni umetnosti in celo kot predstavitelj politične reakcije proti revolucionarnim stremljenjem. Njegova poslanica „Klevetnikom Rusije“, je postala evangelij ruskega državnega absolutizma in nacionalističnega šovinizma, kateremu je prisegla tako uradna žurnalistika vladne službe, kakor slavjanofilska ideologija Aksakova in Dostojevskega. Šele revolucija je odprla pot pravemu razumevanju Puškina in razjasnila njegov veliki pomen kot pesnika-

glasnika velikih idej človečanstva, prosvete in svobode. Novo vsebino je dobila sedaj tudi njegova velika patriotična misel, ki ji je bil tuj vsakršen šovinizem. Danes je Puškin tako popularen, kot ni bil nikoli prej in šele danes so se v pravem smislu izpolnile njegove ponosne besede, da pride čas, ko bo glas o njem obšel vso Rusijo, in ko bo imenoval njegovo ime ponosni vnuk Slovanov, Finec, tedaj še divji Tunguz in prijatelj step, Kalmik.

Za nas Slovence in vse zapadne Slovane je danes Puškin velikega pomena — ne le kot največji poet velikega sorodnega naroda, ki je imel neki vpliv tudi na razvoj naših literatur, marveč predvsem kot predstavitelj iste idejne smeri, ki je pred sto leti zajela velike duhove naših narodov in vzbudila med njimi pomlad narodnega prebujenja. Bila je to doba slovanskega romanticizma, glasnika slovanskega prebujenja in preporoda v znamenju velikih idej človečanstva, prosvete in svobode, ki so bile v enaki meri idejna vsebina visoke poezije Puškinove, kakor našega Prešerna, ne glede na vse razlike razrednega miljeja, ki je porodil ta pokret pri Rusih in pri nas. To idejo slovanskega preporoda je zapisal nato na zastavo svojega revolucionarnega delovanja Bakunin, ki ji je tudi posvetil vse svoje prekipevajoče sile in vso svojo strastno, naravnost nadčloveško energijo v revoluciji 1848. leta.

Ako tedaj nerazvitost gospodarskih in socialnopolitičnih razmer še ni dovoljevala ostvaritve teh idej v obliki, kot so si zamišljali ti veliki duhovi, ako se je v nadaljnjem ideja slovanskega preporoda izpreminjala često v direktno nasprotje stremljenj, iz katerih je bila porojena, nam to ne sme biti v oviro, da pravilno ocenimo tisto progresivno ulogo, ki jo je igrala na neki stopnji zgodovine naših narodov, da obnovimo vez, ki veže to idejo z nadaljnjim progresivnim, socialnim in kulturnim razvojem naših narodov in da povzamemo iz nje vse tisto, kar po pravici pripada veliki zakladnici sodobnega socializma, neposrednega dediča vsega najboljšega in največjega, kar je ustvarila preteklost.

Še več: prav danes je čas, da visoko povzdignemo proti črnim silam reakcije in obskurantizma, ki so si izmislile teorijo o obstoju gospodujočih narodov in manj vrednih, ki naj bi bili obsojeni na zaslužjenje! — idejo slovanskega preporoda, kot so ga zamišljali naši veliki duhovi pred sto leti in da damo tej ideji novo socialno, politično in kulturno vsebino v duhu progresivnih pokretov naše dobe. Prav v tem smislu smatramo, kot smo omenili že v začetku, da ima danes za nas stoletnica Puškinove smrti še poseben pomen, pomen bojne manifestacije.